

159.923:378

Ш 37

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Н.Ф. Шевченко, О.І. Чепішко

**ПРОФЕСІЙНА СВІДОМІСТЬ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ:
ПСИХОСЕМАНТИЧНИЙ
ТА РОЗВИВАЛЬНИЙ АСПЕКТИ**

Запоріжжя
2015

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Н. Ф. Шевченко, О. І. Чепішко

**ПРОФЕСІЙНА СВІДОМІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ:
ПСИХОСЕМАНТИЧНИЙ ТА РОЗВИВАЛЬНИЙ АСПЕКТИ**

Монографія

Запоріжжя - 2015

УДК: 378.047:378.091.313:331.545

ББК: 4489.518.3

Ш - 379

Рецензенти:

Заступник директора з наукової роботи Інституту психології
імені Г. С. Костюка НАПН України,
дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор
Чепелева І. В.

Завідувач кафедри практичної психології Київського університету
імені Бориса Грінченка доктор психологічних наук, професор
Лозова О. М.

Рекомендовано до друку Вченою радою Запорізького національного університету,
протокол № 3 від 29.09.2015

Шевченко Н. Ф.

Ш-379 Професійна свідомість майбутнього вчителя: психосемантичний та
розвивальний аспекти : монографія / Н. Ф. Шевченко, О. І. Чепішко. - Запоріжжя:
Запорізький національний університет, 2015. - 198 с.

ISBN 978-966-599-516-6

Монографія присвячена вивченню психологічних умов розвитку професійної свідомості майбутніх учителів. Подано теоретичний аналіз наукових підходів дослідження проблеми в зарубіжній та вітчизняній психології; визначено сутність поняття «професійна свідомість майбутнього вчителя»; теоретично обґрунтовані психологічні умови її розвитку в процесі фахової підготовки.

Експериментально досліджено особливості й динаміку розвитку професійної свідомості студентів педагогічних спеціальностей. Визначено критерії, прояви та рівні розвитку професійної свідомості майбутніх учителів у процесі навчання. Обґрунтовано та розроблено програму розвитку професійної свідомості майбутніх учителів.

Монографія призначена науковцям, викладачам навчальних закладів, психологам, учителям, аспірантам, студентам, а також усім, хто зацікавлений проблемами дослідження й розвитку професійної свідомості.

ISBN 978-966-599-516-6

УДК 159.923.2:378.047:316.613(043.3)

ББК: 932.2+4421.42.421 я73

STATE HIGH EDUCATIONAL INSTITUTION
«ZAPORIZHZHYA NATIONAL UNIVERSITY»
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

Shevchenko N., Chepishko O.

**PROFESSIONAL CONSCIOUSNESS OF A FUTURE
TEACHER: PSYCHOSEMANTICAL AND
DEVELOPMENTAL ASPECTS**

Monograph

Zaporizhzhya

2015

УДК: 159.923.2:378.047:316.613(043.3)

ББК: Ю932.2+Ч421.42.421 я73

III - 379

Reviewers:

Member of NAPS of Ukraine, doctor of psychological sciences, professor, vice director
of G.S. Kostiuk Institute of Psychology at NAPS Ukraine

N. V. Chepeleva

Doctor of psychological sciences, professor, head of the chair of practical psychology
of Kiev University of Borys Grinchenko

Lozova O. M.

Recommended for publication by the Academic Council
of Zaporizhzhya National University
the protocol № 3; 29.09.2015

III - 379

Shevchenko N., Chepishko O. Professional consciousness of a future teacher: psychosemantical and developmental aspects. [Monograph] / N. Shevchenko, O. Chepishko. -Zaporizhzhya: Zaporizhzhya National University, 2015. - 198 p.

ISBN 978-966-599-516-6

The monograph is devoted to the study of psychological conditions of future teachers' professional consciousness development. Different scientific approaches to the researched problem in foreign and native psychology have been theoretically analyzed; the content of the concept "professional consciousness of a future teacher" has been revealed; psychological conditions of its development have been theoretically grounded.

Features and dynamics of professional consciousness development of students of pedagogical specialties have been experimentally investigated. Criteria, characteristics and levels of future teachers' professional consciousness development have been identified. A program of future teachers' professional consciousness development has been grounded and elaborated.

The monograph is intended for scientists, tutors of educational establishments, psychologists, teachers, postgraduates, students and for anyone interested in the problem of research and development of professional consciousness.

ISBN 978-966-599-516-6

УДК: 159.923.2:378.047:316.613(043.3)

ББК: Ю932.2+Ч421.42.421 я73

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
РОЗДІЛ I	
ВИЗНАЧЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ	11
1.1 Свідомість як психологічний феномен: теорії та структурна організація.....	11
1.2 Психологічні характеристики діяльності та професійної свідомості вчителя.....	26
1.3 Обґрунтування психологічних умов розвитку структурних компонентів професійної свідомості майбутніх учителів.....	45
РОЗДІЛ II	
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ	57
2.1 Методичні підходи до вивчення особливостей розвитку професійної свідомості майбутніх учителів.....	57
2.2 Динаміка розвитку компонентів професійної свідомості майбутніх учителів.....	65
2.2.1 Дослідження індивідуальних значень понять професійного простору як показника розвитку компонентів професійної свідомості.....	66
2.2.2 Вивчення способів класифікації об'єктів світу як показника розвитку компонентів професійної свідомості.....	78
2.3 Узагальнені результати розвитку професійної свідомості студентів I-V курсів.....	84
2.3.1 Відмінності показників індивідуальних значень професійних понять та способів класифікації об'єктів світу в досліджуваних I-V курсів.....	84
2.3.2 Визначення критеріїв, показників та рівнів розвитку професійної свідомості студентів I-V курсів.....	91
РОЗДІЛ III	
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ	101
3.1 Теоретичне обґрунтування психолого-педагогічної програми розвитку професійної свідомості майбутніх учителів.....	101
3.2 Змістові та процесуальні аспекти формуального експерименту з розвитку професійної свідомості майбутніх учителів.....	110
3.3 Результати експериментального впровадження авторської програми розвитку професійної свідомості майбутніх учителів.....	129
3.3.1 Методичні підходи до вивчення особливостей розвитку структурних компонентів професійної свідомості майбутніх учителів.....	130
3.3.2 Аналіз основних показників розвитку професійної свідомості майбутніх учителів за результатами формуального експерименту.....	134
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	151
ДОДАТКИ	181
ПІСЛЯМОВА	197

CONTENTS

PREFACE	7
SECTION I	
IDENTIFICATION OF THEORETICAL APPROACHES TO THE STUDY OF FUTURE TEACHERS' PROFESSIONAL CONSCIOUSNESS	11
1.1 Consciousness as a psychological phenomenon: theory and structural organization.....	11
1.2 Psychological characteristics of the activity and professional consciousness of a teacher.....	26
1.3 Substantiation of psychological conditions of the professional consciousness structural components of future teachers.....	45
SECTION II	
EXPERIMENTAL STUDY OF FEATURES OF THE PROFESSIONAL CONSCIOUSNESS OF FUTURE TEACHERS OF SOCIO-HUMANITARIAN PROFILE	57
2.1 Methodological approaches to the study of characteristics of future teachers' professional consciousness.....	57
2.2 Dynamics of the components of future teachers' professional consciousness.....	65
2.2.1 Studies of individual values of the professional space concepts as an indicator of professional consciousness components' development.....	66
2.2.2 Studying ways of classifying the world objects as an indicator of professional consciousness components' development.....	78
2.3 Summary of results of the professional consciousness development of students of I - V courses.....	84
2.3.1 Differences in rates of individual values of the professional concepts and ways of classifying the world objects in respondents of I - V courses.....	84
2.3.2 Defining criteria, indicators and levels of the professional consciousness development of students of I - V courses.....	91
SECTION III	
PSYCHOLOGICAL-AND-PEDAGOGICAL PROGRAM OF THE PROFESSIONAL CONSCIOUSNESS DEVELOPMENT OF FUTURE TEACHERS	101
3.1 Theoretical substantiation of psychological-and-pedagogical program of future teachers' professional consciousness development.....	101
3.2 Content and procedural aspects of the formative experiment of future teachers' professional consciousness development.....	110
3.3 Results of the experimental implementation of the author's program of future teachers' professional consciousness development.....	129
3.3.1 Methodological approaches to the study of development features of the structural components of professional consciousness in future teachers.....	130
3.3.2 Analysis of the main indicators of future teachers' professional consciousness development according to the formative experiment results.....	134
LITERATURE	151
APPENDICES	181
AFTERWORD	197